

Mihelsberška kultura prihaja na temelju stratigrafskih podatkov najdišča na Goldbergu med rösensko in altheimsko kulturo. Za sedaj je pa še malo raziskana. Najmočnejše zastopana je za sedaj altheimska kulturna skupina. Po najdišču na Goldbergu so naselbine te skupine imele skupine kolib šotoraste oblike, ki so bile združene v večje vasi. Prebivalci so se pa bavili z lovom in s poljedelstvom. Tipična materialna kultura obsega nekaj posebnih keramičnih oblik in kameno orodje, med katerim so zopet tudi srpi. Začetek altheimske skupine bo po mnenju avtorjev padel na konec polne neolitične dobe.

V Riesu je najdena tudi kulturna skupina zvončastih čaš, vendar pa ni izrazita, medtem ko so nekatere druge kulturne skupine zastopane le s kakim keramičnim fragmentom, često med drugim kulturnim inventarjem. Grobovi zgodnje bronaste dobe so pa prekrili naselbine zvončaste čaše, tako da ni vedno jasno, ali taki grobovi mogoče ne pripadajo sami kulturni skupini zvončastih čaš. Vendar je pa glede na grobni inventar to dokaj dvomljivo.

Josip Korošec

Max Hundt, *Das karolingische Reihengräberfeld von Felkendorf-Kleetzhöfe im Landkreis Kulmbach (Die Plausenburg, Schriften für Heimatsforschung und Kulturpflege in Ostfranken, Band 6), Kulmbach 1953, 168 str., 8 slik, več risb v tekstu in 1 plan.*

Med edicijami, ki jih izdaja društvo »Prijateljev Plausenburga« je kot šesti zvezek izšla monografija grobišča v Felkendorfu, ki jo je napisal nje raziskovalec Max Hundt. Grobišče je bilo raziskovano, potem ko je bilo pri gradnji ceste slučajno odkrito, že 1936. leta. Kljub temu pa, da je za objavo bila monografija pripravljena že 1938. leta, ni bila prej natisnjena zaradi avtorjevega političnega zadržanja, kakor sam trdi.

Grobišče v Felkendorfu spada v vrsto manjših grobišč z grobovi v vrstah in relativno skromnimi pridevki. Kljub temu pa imamo tu nekaj zanimivosti, ki jih je potrebno omeniti. Tak primer predstavljajo n. pr. sami grobovi, ki so podobno kakor pri nas na Bledu včasih delno vkopani v skalnata tla in obdani s kamnitimi ploščami, podobno kakor je tudi pri nekaterih naših dalmatinskih nekropolah zgodnjega srednjega veka. Posamezni grobovi so bili tudi nekoliko globlje, od 40 do 75 cm globoko vsekani v skalo, vendar samo za posamezne dele telesa, največkrat za glavo, medtem ko je ostali del telesa bil vkopan v gramoz, ker se je tam skala nehala. Osnovna orientacija skeletov je bila od zahoda proti vzhodu. Avtor sklepa tudi, da so posamezni skeleti ležali na deski, pri nekaterih je pa mogel ugotoviti poogljjeni les, ki ga tolmači kot ostanke ritualnega ognja pred pokopom itd. Od pridevkov so se našle le okrasne igle, obsenčni obročki s S-petljo ali pa brez nje, zapone, nekaj steklenih biserov, noži, kresilo, nekaj prstanov in dva ključa.

Avtor je podal zelo obširno in natančno potek izkopavanj, način dela ter priključil svojemu poročilu tudi razne analize materiala in zemlje. Posebno zanimiv je pa njegov način podajanja in njegov poskus dokumentacije, ki se, čeprav kaže, da avtor ni arheolog v pravem pomenu besede, nekako ne sklada z njegovo izjavo, da delo ni moglo biti tiskano v času Hitlerjevega režima. Na sploh pa to delo meče neko čudno luč na arheološko vedo.

Cilj avtorjevega dela, kar tudi sam priznava, je bil ovreči obstoječe hipoteze o bivanju Slovanov v severovzhodnem delu Bavarske. Po njegovem mnenju majhno število Slovanov tu ni moglo spremeniti sliko germanskega prebivalstva, kot je niso mogle spremeniti ciganske naselbine Kulmbach-bayreitskih mejnih grofov, ali pa kakor je ni mogla spremeniti doselitev Hugenotov (str. 122). Kolikor so sploh Slovani sem dospeli, so bili ali vojni ujetniki, ali pa poljedelci, ki so se pa naglo asimilirali s tamkajšnjimi prebivalci (str. 125).

Ne glede na vprašanje, ali je grobišče v Felkendorfu slovansko ali germansko, ker imamo na eni strani tukaj predmete, ki se morejo po današnjem stanju znanosti označiti kot slovanski (S-obročki, kresilo in nekateri drugi momenti), medtem ko so drugi danes popolnoma tuji slovanskim kulturam (igle in nekateri stekleni biseri), ali pa so za kakršno koli opredeljevanje atipični, kakor n. pr. noži, je zanimiv avtorjev način dokazovanja. Predvsem smatra, da je zgrešeno iskati analogije v istočasnih grobiščih Turinške in v Vzhodni Nemčiji,

ker so ta grobišča označena kot slovanska. Za to avtor ne išče analogij niti v Češkoslovaški, ki mu je bila najbližja, temveč se naslanja le na kasno merovinška in zgodnje karolinška, čisto germanska grobišča. Imel je namen dokazati, da je to grobišče, kakor tudi vsa podobna, čisto germanska, ne pa, kakor so jih razni slavomani in slavofili pripisovali Slovanom. Kjer pa avtorju zmanjka arheološko gradivo, se zelo rad zateka k politični zgodovini in celo k etnografiji, ali pa tudi k »Heldensagen«, ki bodo po avtorjevem mnenju popolnoma razjasnili in tudi ovrgli slavofilski »Wissenschaftlichen Schneeballsystem«, kakor ga na nekem mestu imenuje (str. 64). Ni čudno, da so tudi sklepi temu primerni. Vzemimo samo nekaj primerov. V novem grobišču je bilo najdenih največ nožev. Nekateri tamkajšnji lokalni zgodovinarji, kakor pravi avtor, so nože v grobovih imeli za slovansko karakteristiko. Res je, da imamo nože tudi drugod in danes sploh ne sodijo med objekte, ki bi jih mogli kakorkoli bodisi etnično ali pa glede na izvor tega orodja, s pridom uporabiti za opredeljevanje. Avtor je pa nasprotnega mnenja. Ker so se našli noži tudi v merovinških grobovih, sodi, da morajo tudi ti iz Felkendorfa biti germanski. Vendar se ne zadovoljuje le s to konstatcijo. S »Heldensage« in tudi iz »Heldenbucha« tolmači take nože kot orožje za metanje. Pri tem pa skuša najti tudi tipološke posameznosti, ki naj bi potrjevale to gledišče. Kot tak naj bi služil kratek ročaj, ki po avtorjevem mnenju omejuje njegovo uporabo kot orodja (razmerje med ročajem in listom noža je 1 : 2), pač pa ga omogoča kot izredno dobro orožje za metanje. Kot dokaz, da ti noži v resnici predstavljajo orožje, naj bi bilo tudi hoteno upogibanje nekaterih tu najdenih nožev, ki se sicer javlja tudi na germanskem orožju (str. 110). Med 63 najdenimi noži v Felkendorfu je imel en nož nekoliko upognjen list, eden je imel delno upognjen ročaj in tudi list, eden je imel pa popolnoma nazaj upognjen list. Ker so pa najdeni noži največ v ženskih in otroških grobovih, tolmači avtor to kot pozabo na nekdanjo uporabo nožev kot orožja; in zato so dajali nože ne le v moške, temveč tudi v ženske in otroške grobove (str. 115). Tako bi noži v grobovih predstavljali reminiscenčen pojav izginjajoče germanske religije. Ne glede na avtorjevo napačno tolmačenje ročajev, ki predstavljajo le trn za oblogo ročaja, ne pa sam ročaj, na katerega se je šele dala obloga, bodisi lesena, rožena ali pa koščena, ki je bila različne dolžine in tudi različne debeline, se je nož že davno poprej uporabljaj kot orodje. Da je pa v posameznih momentih mogel rabiti tudi kot orožje, je pa vsakomur jasno in razumljivo. Nikakor ga pa zaradi tega ne moremo primerjati s saxom, samo zaradi želje, da se ugotovi njegov germanski karakter, čeprav nikdo ne osporava in tudi ne misli, da Germani ne bi uporabljali in poznali nožev. Tudi upogibanje, z drugimi besedami hoteno uničevanje nožev, ne potrjuje, da bi jih mogli tolmačiti kot orožje. Takšno uničevanje predmetov pred devanjem v grob imamo v raznih časih in na raznih mestih, tudi v Sloveniji. Tedaj se uničuje ali pa vsaj delno kvari takó orožje kakor tudi orodje in celo keramika. S tem pa nikakor ne mislim dokazovati, da etnična pripadnost grobov v Felkendorfu ne bi mogla biti germanska.

Podoben primer je tudi s kresilom (str. 115). To kresilo, kakor sam avtor pravi, bi se moglo, ker ima slovanskim kresilom popolnoma identično obliko, samo tedaj datirati kasno, »ako bi se primerjalo s sicer primitivnimi, toda časovno poznimi slovanskimi kresili. Zato jih avtor primerja z merovinškimi kresili, ki se pa tipološko vendar zopet razlikujejo, čeprav avtor sodi, da med njimi in felkendorfskim obstaja zelo velika sorodnost.

Ne mislim se spuščati v problem S-obročkov, ki so tipološko veliko bolj sorodni slovanskim S-obročkom, kakor pa vrsti tistih merovinških, ki jih navaja avtor in ki v strogem pomenu besede nikakor ne predstavljajo tipa pravih S-obročkov (str. 87 sl.).

Dokaj problematična so tudi posamezna avtorjeva opazovanja na samem terenu, dalje nekatere analize in sklepanja na temelju tega. Kot primer naj tu omenim le domnevo o sežiganju malih živali (str. 53), ki so baje ugotovljene šele z mikrosposko analizo v pepelu. Ta domneva je pač zelo problematična, ker se pri sežiganju nikdar kostni ostanki ne uničujejo tako, da bi se mogli ugotavljati le z mikroskopsko analizo. Ravno tako sklepa avtor na temelju opazovanj, da v grobovih najdene zapone ne predstavljajo del obleke, temveč bi

naj bile del jermenov, s katerimi so bili mrliči pripeti na mrliške deske. Tudi ta domneva nima nikake stvarne osnove, itd.

Končno avtor sklepa o etnični pripadnosti tega grobišča na temelju tabele, ki obsega 26 točk, od lege grobišča, lege grobov, kasnejših pokopov v že obstoječe grobišče, arhitekture grobov, mrliške deske, raznih pridevkov, itd. Vsaka od teh točk po avtorjevem sklepanju dokazuje, da je uporaba tega ali onega bila germanska (str. 124). Dalje tudi trdi, da je bilo vse, kar imamo v slovanskih grobovih na nemškem vzhodu, prevzeto iz sosednjih nemških dežel in sicer iz štirih različnih germanskih življenjskih prostorov: iz gepidskega na Sedmograškem (Ogrskem) ali iz Bizanca, iz frankovskega v kasnomerovinškem in karolinškem času, iz türinškega in iz vikinškega prostora (str. 125).

Da bi avtor mogel čim lažje povezovati analogije z merovinškim časom, datira felkendorfsko grobišče med leti 700—850, eventualno 900 (str. 116), medtem ko naj bi slovanske najdbe po avtorju pripadale šele XI.—XIII. stoletju (str. 67).

Premotriti kritično vse avtorjeve sklepe, je odveč. Ni tukaj vprašanje metode, ki je popolnoma zgrešena in bi jo lahko imenovali neznanstveno, ako ne bi zasledovala popolnoma neki drug cilj. Tudi ni vprašanje, ali etnično to grobišče pripada Germanom ali Slovanom, ali pa obema etničnima skupinama hkrati, ker ni nikakršen dokaz avtorjeva opomba, da Türinzani in Franki na svojih grobiščih ne bi v tem času trpeli pokopa Slovanov, ker so še v XVII. stoletju obrtniki morali prisegati v Vogtlandu, da v njihovih žilah ne teče »svenska« kri (str. 122). Tudi ni dalje vprašanje datacije, ki bo vsekakor veliko nižja, kakor jo postavlja avtor. Pač pa je tu nekoliko globlje vprašanje, ki pa ne sodi več na arheološko področje, ker tudi nemška arheologija ne odobrava takega načina pisanja, čeprav je postavljeno pod nacionalno krinko. Medtem ko bi se marsikake stvari še mogle prenesti, je vendar tu izrazita tendencioznost in često uporabljanje izrazov, ki jih prav tako moramo imeti za tendenciozne, kakor so slavomani, slavofili, slavomanija, Slavenverhimmelung itd. Takšne izraze nahajamo povsod tam, kjer koli bi avtor moral navajati analogije slovanskega gradiva, ki ga pa v resnici tudi ne pozna, ali pa noče poznati. Ako so pa to storili drugi znanstveniki, so po njem zastareli ali pa skratka ne čutijo germansko. Vzor je avtorju bil nekako Dinklage, na katerega se tudi sklicuje in kateremu je že 1938. leta poslal svoj rokopis (str. 94). Vsekakor bi bilo pa želeli, da se z znanstveno ali vsaj navidezno znanstveno literaturo danes ne vzbuja nacionalno sovraštvo, kakor so to delali Dinklage in Bolko von Richthofen. Tembolj je pa čudno, da je to storil avtor, ki se nekako sam prišteva k žrtvam fašizma, kar se pa iz razprave same nikakor ne vidi.

Josip Korošec

Alberto del Castillo Yurrita, *El vaso campaniforme*, Madrid 1954, 28 str., 8 tab. in 1 karta.

Med referenti, ki so govorili na IV. internacionalnem kongresu predzgodovinarjev in protozgodovinarjev v Madridu 1954. leta, je predaval o problemu kulture zvončastih čaš Alberto del Castillo Yurrita. Tema je za nas zanimiva predvsem tudi zaradi tega, ker se problemi te kulturne skupine javljajo danes tudi na našem ozemlju in jih bo potrebno zajeti z bolj konkretnimi argumenti, kakor se je pa to delalo doslej. Seveda pa ne gre primerjati problematiko na Iberskem polotoku z našo. Vendar pa obstajajo posamezna gledišča in način njihovega tolmačenja, ki bodo mogoče vplivala tudi na tolmačenje naših problemov.

Avtor opozarja, da se kulturna skupina zvončaste čaše na Iberskem polotoku ne more prisoditi nobeni etnični skupini, največ zaradi tega, ker sistematičnih raziskovanj tu ni bilo. Čeprav ne obstaja nikakršen karakterističen tip naselbin te kulturne skupine, se vendar kot najbolj tipične lahko smatrajo naselbine, ki so v umetno napravljenih jamah. Poleg tega pa obstaja tudi ozka povezava med nosilci te kulturne skupine in predelovalci kovin.

Med keramičnimi formami razlikuje avtor tri osnovne tipe: 1. obmorski tip, z dvema podskupinama, atlantsko in mediteransko; 2. almeria tip in 3. kontinentalni ali meseta tip, ki se širi po centralnem delu Španije. Ornamentika je pri obmorskem in almeria tipu čaš izdelana z vbodi, pri kontinentalnem pa z vrezi. V levantinski in pirenejski zoni je pa poleg vbodov tudi še vrvičasta ornamentika.